

ks. Arkadiusz Cygański¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Duszpasterskie rozeznawanie wspólnotowe: od rozeznawania wspólnotowego do wspólnoty rozeznającej

Streszczenie

Artykuł przedstawia duszpasterski aspekt rozeznawania wspólnotowego inspirowanego zasadami Towarzystwa Jezusowego. Prezentuje podstawowe założenia tego procesu i opisuje jego dialogiczny przebieg. Wskazuje na potrzebę rozeznawania i interpretacji znaków czasów. Rozeznawanie potraktowane jako metoda duszpasterska pomaga uwrażliwić wspólnotę kościelną na wolę Bożą i doświadczenia ludzi, aby dokonać ewangelicznej rewizji życia oraz rozpoznać i zrealizować zamysł Boży wobec wspólnoty.

Słowa kluczowe: wspólnota, duszpasterstwo, rozeznawanie, dialog, znaki czasów

Summary

Pastoral Community Discernment: from Community Discernment
to the Discerning Community

The article presents the pastoral aspect of community discernment inspired by the principles of the Society of Jesus. It presents the basic assumptions of this process and describes his dialogical process. Indicates the need to recognize and interpret the signs of the times. Discernment, treated as a pastoral method, helps to sensitize the church community to God's will and people's experience, to make an evangelical review of life, and to recognize and realize God's plan for the community.

Keywords: community, pastoral care, discernment, dialogue, signs of the times

¹ Ks. dr Arkadiusz Cygański (ORCID: 0000-0002-8056-8186) – kapłan diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Absolwent Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Studium Retoryki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Związany z Ruchem Światło-Życie. Zainteresowania: liturgia, komunikacja homilijna, zwłaszcza dialog. E-mail: xcarek@interia.pl.

Współczesny okres historii cechuje między innymi przesadny indywidualizm, dążenie do zmienności i innowacji oraz samorealizacji człowieka jako jednostki w różnych dziedzinach życia. Jednocześnie wzrasta też potrzeba przynależności, uczestnictwa i współdecydowania w wielu sprawach, lecz pojęcie uczestnictwa nie zawsze jest łączone ze współodpowiedzialnością za innych. Społeczeństwo, a nawet wspólnota kościelna, bywa akceptowana, o ile sprzyja indywidualnemu pogładowi na świat i nie jest zbyt zobowiązująca. Zjawiska te przybierają nierzadko globalny zasięg przez środki masowego komunikowania. W różnych społecznościach nasila się proces przechodzenia od tzw. „społeczeństwa losu”, opartego na tradycyjnej hierarchii wartości i podziale ról społecznych, do „społeczeństwa wyboru”, w którym dopuszcza się różne opcje światopoglądowe i możliwość alternatywnego sposobu życia². Na skutek subiektywnych opinii i moralnie relatywnych osądów zakwestionowane bywają podstawowe wartości i zasady. Także podejście do Ewangelii i Kościoła jako wspólnoty staje się coraz bardziej krytyczne, a nawet krytykanckie. Lekceważy się nierzadko poznanie rozumowe na rzecz przeżyć emocjonalnych. Doświadczenia ludzkie odwołują się coraz bardziej jedynie do doczesności i tego, co doraźnie odczuwalne. Pojawia się kultura tymczasowości bez uwzględniania życia wiecznego. Wpisuje się w nią kult młodości i witalności traktowanej jako antidotum na konieczność przemijania. Jednocześnie wkrada się prowizoryczność w relacje międzyludzkie.

Kościół jest świadomy, że zachodzące przemiany społeczne wpływają na życie religijne (por. KDK 4)³. Nie może jednak przyjąć wobec nich pozycji „Kościół twierdzy” zabezpieczającego jedynie prawdę zbawczą i wynikające z niej zasady moralności, bo stanie się hermetyczną

² Człowiek w społeczeństwie losu jest jak klient w sklepie z mnóstwem towarów bez kryterium wyboru tego, co właściwe i szlachetne. Sam wybór, poczynawszy dóbr konsumpcyjnych aż po wartości religijne, jest swoistym imperatywem. Por. J. Mariański, *Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1993, s. 21–49.

³ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, tekst polski, Poznań 2002 (dalej KDK), s. 526–606.

społecznością poza społeczeństwem⁴. Musi być wciąż Kościołem „słowa, orędzia i dialogu” (ES 65)⁵ „wyruszającym w drogę” (EG 46)⁶, aby ukazać współczesnym sobie ludziom Chrystusa jako prawdziwą nowość „przerastającą oczekiwania ludzi”, a Jego misterium zbawcze jako właściwe „kryterium oceny rzeczywistości doczesnej i wszelkich zamysłów, które mają zapewnić człowiekowi życie coraz bardziej ludzkie”⁷. Musi „badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii” (KDK 4). Papież Franciszek w tym kontekście wskazuje na ewangeliczne rozeznawanie (EG 50), w którym człowiek przy pomocy Ducha Świętego stara się rozpoznać „Boże wezwanie, rozbrzmiewające w określonej sytuacji historycznej” (EG 154).

Artykuł podejmie refleksję nad aspektem duszpasterskim rozeznawania we wspólnocie. Proces ten może być stosowany nie tylko we wspólnocie Kościoła lokalnego pod przewodnictwem biskupa lub we wspólnocie parafialnej pod przewodnictwem proboszcza, czy wspólnotach zakonnych. Również ważne jest rozeznawanie w grupach ruchów religijnych istniejących w diecezji czy parafii, wraz z ich kapłanami moderatorami i animatorami-liderami świeckimi, a nawet istotne jest we wspólnocie małżeńskiej, czy też w rozeznawaniu przez kapłana niektórych spraw duszpasterskich związanych z indywidualnymi wiernymi. Inspiracją i punktem odniesienia dla tych rozważań będzie wspólnotowe rozeznawanie związane z duchowością i działalnością Towarzystwa Jezusowego⁸.

⁴ Por. A. Borowska, *O wewnętrzny dialog w Kościele*, „Życie i Myśl” 18 (1968) nr 1 (163), s. 35.

⁵ Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam*, Warszawa 1977 (dalej ES).

⁶ Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie, Kraków 2013 (dalej EG).

⁷ Por. Jan Paweł II, Bulla ogłaszająca wielki jubileusz roku 2000 *Incarnationis misterium*, Rzym 1998, p. 1, http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/bulls/documents/hf_jp-ii_doc_19981129_bolla-incarnationis-mysterium.html (24.03.2020).

⁸ Por. B. Steczek SJ, *Zastosowanie rozeznawania duchów we wspólnotowym rozeznaniu apostolskim*, w: *Rozeznawanie duchów*, Czechowice-Dziedzice 1991, s. 5–6; Towarzystwo Jezusowe wyrosło bezpośrednio ze wspólnego rozeznawania Ignacego Loyoli i jego towarzyszy, które dzięki przeprowadzonemu rozeznaniu w 1539 roku otworzyło drogę do powstania zakonu w 1540 roku. Idea rozeznawania wspólnotowego szczególnie wybrzmiała od czasów Kongregacji Generalnej XXXI (1965–1966) i posługi o. Pedro Arrupe jako Generała zakonu (1965–1983). Jego następcą o. Peter-Hans Kolvenbach (1983–2008) w 1986 roku skierował

1. Rozeznawanie wspólnotowe wyrazem uczestnictwa w misji Kościoła

Rozeznawanie jest duchowym procesem szukania woli Bożej przez człowieka w aktualnych okolicznościach życia, ale nie kończy się tylko jej stwierdzeniem, lecz decyzją i dążeniem, żeby ją zrealizować. Istnieje rozeznawanie duchowe indywidualne i wspólnotowe. W pierwszym podmiotem jest pojedyncza osoba, w drugim wspólnota osób. Rozeznawanie wiąże się z rozeznawaniem duchów, o którym mówi Pismo Święte⁹. Ma na celu uznanie, rozróżnienie i zinterpretowanie poruszeń dobrego i złego ducha, a co więcej podążanie za natchnieniami Bożymi i odrzucenie pokus złego ducha (EG 51). Jest swoistą rewizją życia w świetle Bożego objawienia. Rozeznawanie jest wreszcie „doświadczeniem nawrócenia” w okolicznościach, w których Pan Bóg stawia Kościół¹⁰. Nie jest natomiast spontaniczną interpretacją, jak też analizą wewnętrznych stanów świadomości czy własnych przeżyć podmiotu rozeznającego. Nie polega wyłącznie na czystej diagnostyce, czy socjologicznej analizie, ale zmierza do rozeznania jak Bóg chce działać w swoim ludzie, a przez Kościół w świecie (EG 50-51).

Wspólnotowy charakter rozeznawania wynika z natury i misji Kościoła jako wspólnoty (łac. *communio*). Soborowa Konstytucja dogmatyczna o Kościele przyjęła wspólnotę za ideę przewodnią soborowej eklezjologii¹¹. Termin *communio* wskazuje na zespołową realizację wiary, na współlistnienie, współoddziaływanie i współprzenikanie się relacji międzyosobowych¹²; między Osobami Boskimi, między Bogiem i ludźmi

do członków zakonu list pt. *Wspólnotowe rozeznanie apostoelskie*, w którym dokonał syntezy refleksji nad wspólnotowym rozeznawaniem.

⁹ Święty Paweł Apostoł wśród charyzmatów wymienia także dar „rozpoznawania duchów”. Według niego Ducha Bożego rozpoznaje się po wyznaniu wiary w Jezusa jako Pana (1 Kor 12, 3. 10). Również św. Jan Apostoł zaleca badanie duchów, czy pochodzą od Boga. Według niego Duch Boży uznaje wcielenie Syna Bożego (1 J 4, 1-2).

¹⁰ J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, w: *Rozeznawanie duchów*, red. K. Osuch, Czechowice-Dziedzice 1991, s. 50.

¹¹ Por. W. Kasper, *Kościół jako wspólnota. Refleksje nad eklezjologiczną ideą przewodnią Soboru Watykańskiego II*, „*Communio*” 6 (1986) 4, s. 26-31.

¹² Por. M. Żurowski, *Współuczestnictwo kościelne: „Ius ad Communionem”*, Kraków 1984, s. 47-55.

oraz między nimi samymi¹³. Kościół jest wspólnotą, która zachowuje wielość, różnorodność i podmiotowość członków¹⁴. Rozeznawanie wspólnotowe wpisane w „opcję misyjną” Kościoła (EG 20–27) uwzględnia współuczestnictwo wszystkich wiernych według ich doświadczeń, charyzmatów, posług i funkcji. Nie jest jednak zwykłą sumą poszukiwań woli Bożej przez pojedynczych członków wspólnoty ani też narzędziem wąskiej pastoralnej grupy programującej i kierującej życiem wspólnoty. Jest raczej pewnym sposobem bycia całej wspólnoty przez dialog rozumiany jako egzystencjalna wymiana doświadczeń i darów, w tym przenikliwego rozumowania, wrażliwości sumienia i konsekwentnego dążenia woli do zrealizowania zamysłu Bożego. Nie jest też sposobem kierowania lokalną wspólnotą przez demokratyczną większość członków. Ma raczej charakter doradczy, ukierunkowuje wysiłek pojedynczych osób na rzecz wspólnoty i wspomaga podejmujących decyzję – biskupa, kapłanów czy animatorów wspólnot w działaniu zgodnym z wolą Bożą¹⁵. Wspólnotowe rozeznawanie przynależy do funkcji prorockiej i posługi miłości, przez które wraz z liturgią zachodzi samourzeczywistnianie się Kościoła jako sakramentu zjednoczenia ludzi z Bogiem i między sobą.

Rozeznawanie wspólnotowe w każdej lokalnej wspólnotie powinno odbywać się w nurcie apostołowskiego wyznania wiary Kościoła katolickiego. Domaga się więc: uwzględnienia Tradycji i sukcesji apostołowskiej oraz hermeneutyki ciągłości rozwoju doktryny Kościoła, uznania aurytety Magisterium Kościoła, a także łączności z hierarchią i zaufania, że Duch Święty działa przez biskupów jako następców apostołów. Jest to wymóg niezbędny prawdziwie eklesjalnego rozeznawania. Zdaniem papieża Franciszka instytucje kościelne, małe wspólnoty, ruchy, różne stowarzyszenia, bez łączności z Kościołem lokalnym – parafią i diecezją – stają się grupą „koczowników pozbawionych korzeni” (EG 29).

¹³ Por. J. Ratzinger, *Chrystus i Jego Kościół*, Kraków 2005, s. 108–111.

¹⁴ Por. J. Pałucki, *Trynitarny wymiar Kościoła. Studium patrystyczne*, Lublin 2007, s. 54.

¹⁵ Por. B. Steczek SJ, *Zastosowanie rozeznawania duchów*, dz. cyt., s. 7.

2. Otwartość i dialog we wspólnocie podstawą rozeznawania

Wspólnotowe rozeznawanie apostołskie jest możliwe przy zachowaniu postawy otwartości wobec Boga, świata i drugiego człowieka¹⁶ wyrażonej w dialogu między uczestnikami wspólnoty. Otwartość wobec Boga zakłada wiarę, że Bóg działa i objawia się dla zbawienia człowieka. Wyraża się ona w przyjęciu słowa Bożego i Tradycji, interpretowanych przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Dalej przeradza się w posłuszeństwo wiary i prowadzi do pogłębienia osobowego zjednoczenia z Bogiem w życiu duchowym.

Otwartość na świat oznacza najpierw uznanie, iż cała rzeczywistość stworzona – materialna i duchowa – jest dziełem Boga, chociaż nosi na sobie także ślady grzechów człowieka. Należy więc prowadzić obserwację zjawisk społecznych wraz z rozumną i obiektywną ich interpretacją oraz rozpoznać znaki czasów.

Natomiast otwartość na drugiego człowieka wiąże się z uznaniem jego ludzkiej godności, respektowaniem jego postrzegania świata, rozumowania i wyrażania siebie, bez absolutyzowania własnych sposobów myślenia. Aby doszło do wspólnotowego rozeznawania musi pojawić się także wzajemna akceptacja, zaufanie i uznanie, że Bóg może przemawiać do wspólnoty także przez innych.

Taka otwartość wyraża się i zarazem weryfikuje w tzw. dialogu wewnątrzkościelnym, który służy prawdzie Ewangelii i jedności Kościoła, bo ożywia i pogłębia wzajemną komunikację i braterską *communio fidelium*. W praktyce chodzi więc o dialog między biskupami i kapłanami oraz świeckimi (KK 37¹⁷; KDK 43; PDV 9¹⁸; DA 9–22¹⁹), z wykorzystaniem różnych instytucji w Kościele, np. synody, rady kapłańskie i duszpasterskie,

¹⁶ Por. B. Steczek SJ, *Zastosowanie rozeznawania duchów*, dz. cyt., s. 9–10.

¹⁷ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: SWD, s. 104–166.

¹⁸ Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis*, w: *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 515–684.

¹⁹ Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: SWD, s. 377–401.

czy małe grupy formacyjne i apostołskie²⁰. Świeckim przysługuje w nich głos doradczy, ale ostateczna decyzja należy do biskupa lub prezbitera jako przewodnika wspólnoty²¹. W dialogu przyjmowana przez wspólnotę interpretacja zjawisk nie wyklucza innego zdania indywidualnych osób, a decyzje przełożonych nie niwelują wolnej woli jednostki. Zachowany zostaje „duchowy pluralizm”, który respektuje tę samą godność dzieci Bożych, ale różne charyzmaty służące Kościołowi oraz jedność posłannictwa i różnorodność apostołstwa²². Pluralizm ten określa zasada – „niech w rzeczach koniecznych będzie jedność, w wątpliwych wolność, a we wszystkich miłość” (KDK 92).

3. Rozeznawanie i interpretacja znaków czasów

Przejawem permanentnego dialogu zbawczego Boga ze swoim ludem w historii są znaki czasów. Stanowią one „znamienne zjawiska kultury współczesnej”, w których ukryte jest „jakieś pokrewieństwo Ewangelii”, będące w planach Opatrzności Bożej wskazówką i wezwaniem dla Kościoła. Obejmują one potrzeby moralne, społeczne, ekonomiczne, pragnienia

²⁰ Por. K. Wojtyła, *Wskazania na temat dialogu w Kościele*, w: *Karol Wojtyła jako Biskup Krakowski*, red. T. Pieronek, R.M. Zawadzki, Kraków 1988, s. 360–361.

²¹ Jan Paweł II zaznaczył, że należy „rozeznawać oraz mądrze i świadomie wykorzystywać konkretny dar każdego członka Kościoła, nie dopuszczając do pomieszania ról i funkcji czy zafalszowania statusu teologicznego i kanonicznego”, który prowadziłby nieuchronnie do „klerykalizacji laikatu” i „laicyzacji kleru”. Jan Paweł II, *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła. Do uczestników sympozjum nt. „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej posłudze kapłanów”* (22 IV 1994), p. 3–4, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 15 (1994) nr 8 (165), s. 22.

Jan Paweł II podkreślił, że uważne wzajemne słuchanie siebie duszpasterzy i wiernych „z jednej strony jednoczy ich a priori we wszystkich kwestiach istotnych, z drugiej – sprawia, że w sprawach podlegających dyskusji udaje się im uzgodnić wspólne, przemyślane stanowisko”. Jan Paweł II, *List apostołski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 *Novo millennio ineunte**, Poznań 2001, p. 45.

²² Por. Z. Kata, *Dialog wewnętrznościelny w nauczaniu Jana Pawła II – zarys problematyki*, „Studia Sandomierskie” 9 (2002), s. 136–137.

Kardynał Wojtyła mówił wręcz o sprowadzeniu „autorytetu do dialogu”, aby nauczanie autorytatywne nie miało formy „przedmiotowego totalizmu, w której człowiek jako człowiek przestaje się liczyć”. Por. K. Wojtyła, *Człowiek drogą Kościoła*, red. K. Czajkowska, Rzym 1992, s. 98–100.

i oczekiwania ludzi współczesnych²³. Są specyficzną mową świata do Kościoła i swoistym głosem Bożym do Kościoła wypowiedanym przez świat. Mogą występować jako wydarzenia, zjawiska lub procesy społeczne (lokalne lub globalne), przy czym wydarzenia mogą inicjować zjawiska i procesy albo być ich akcydentalnym wyrazem. W rozeznawaniu wspólnotowym warto wziąć pod uwagę trzy rodzaje znaków. Pierwszy to życie Kościoła jako całej społeczności i poszczególnych wiernych. Drugi to liturgia jako miejsce teologiczne i epifanii Kościoła, w której działa i objawia się Bóg przez Chrystusa w Duchu Świętym. Trzecim jest życie pojedynczych ludzi i społeczeństwa, w których przez obecność wartości ewangelicznych wyraża się Duch Święty²⁴.

Rozeznawanie i interpretowanie znaków czasów²⁵ jest procesem „teologicznej interpretacji współczesnej historii”²⁶. Polega na przejściu od znaku do rzeczywistości, którą on wyraża. Należy odróżnić inicjatywy wyłącznie ludzkie od Bożych²⁷, żeby nie pomieszać porządku naturalnego i nadprzyrodzonego²⁸. Zdaniem Marii Dominika Chenu, znaki czasów jako wydarzenia ludzkie trzeba „rozpoznawać według ich własnych praw, bez przedwczesnego określania ich jako nadprzyrodzone”²⁹. Należy wystrzegać się – jak zaznaczył papież Paweł VI – charyzmatycznego profetyzmu czy arbitralnego i subiektywnego interpretowania. Pierwszy przechodzi w bigoteryjną fantazję, kiedy ktoś przypisuje cudowny charakter przypadkowym zbiegom okoliczności bądź rzeczom nieistotnym. Natomiast błąd objawowego opisu polega na tym, że wydarzenia i procesy społeczne

²³ Por. A.L. Szafranski, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990, s. 109–111; Por. S.T. Zarzycki, *Znaki czasu*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 962.

²⁴ Por. L. Maldonado, *L'omelia. Predicazione, liturgia, comunità*, transl. V. Schiavone, Madryt 1992, s. 12–13.

²⁵ Por. A. Cygański, *Rozeznawanie i interpretowanie znaków czasów: egzegeza homilijna działania Ducha Świętego w życiu ludu Bożego*, „Polonia Sacra” 23 (2019) nr 3 (57), s. 103–122.

²⁶ Por. Paweł VI, *Przemówienie na Audiencji Generalnej* (16.04.1969), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/audiencje/ag_16041969.html (24.03.2020).

²⁷ Por. A. Kasprzak, *Recepcja teologii „znaków czasów” o. Marie-Dominique’a Chenu na Soborze Watykańskim II*, w: *Recepcja i wyzwania Soboru Watykańskiego II*, red. M. Jagielski, Zielona Góra 2018, s. 100.

²⁸ Por. A. Kasprzak, *Recepcja teologii „znaków czasów”*, dz. cyt., s. 90.

²⁹ Por. A. Kasprzak, *Recepcja teologii „znaków czasów”*, dz. cyt., s. 94.

opisuje się wyłącznie przy pomocy schematów technicznych i socjologicznych, pomijając ich odniesienie do Objawienia. Papież przypomniał, że to Duch Święty pobudza zmysł wiary i udziela „daru mądrego jasnowidzenia”, natomiast zawsze decydująca będzie pomoc magisterium hierarchicznego³⁰.

4. Przygotowanie, proces i wyznaczniki rozeznawania wspólnotowego

Zgodnie z zasadami duchowości ignacjańskiej i regułą rozeznawania w Towarzystwie Jezusowym uczestnicy rozeznawania wspólnotowego powinni spełniać następujące założenia: świadomość własnych uczuć, rzeczywiste życie duchowe, przekonanie o działaniu Boga w Kościele, dystans do uprzedzeń i własnych przyzwyczajęń³¹. Aby im sprostać potrzeba intensywnego kontaktu z Bogiem poprzez modlitwę, a zwłaszcza świadomy udział w liturgii. Zaleca się także, aby każda z osób praktykowała indywidualne rozeznanie duchowe³².

Do procesu rozeznawania należy się przygotować; zaplanować odpowiedni czas, określić jego schemat, rytm i zasady. Absolutnie nie powinno ono być spontaniczną, odruchową i nieustannie improwizowaną oceną sytuacji³³. W przypadku małej grupy parafialnej czas będzie liczony w dniach, ale gdy idzie na przykład o synod diecezjalny trzeba go będzie liczyć w latach. Ramy czasowe powinny mobilizować do systematyczności prac, ale nie mogą być bezwzględny wyznacznikiem. Na etapie przygotowań należy usposobić wspólnotę, a w niej poszczególnych uczestników, do rozeznawania w dialogu z Bogiem i między sobą. Na tym etapie ważna będzie modlitwa, duchowa lektura Pisma Świętego i co równie ważne zapoznanie się z nauką Kościoła w tej kwestii, o której wspólnota chce rozeznac wolę Bożą. Potrzebna będzie również katecheza na podstawie egzegezy Pisma Świętego, odwołująca się do nauczania

³⁰ Por. Paweł VI, *Przemówienie na audiencji generalnej*, dz. cyt.

³¹ Por. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 47–49.

³² Por. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 50–53.

³³ Por. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 51.

ojców Kościoła, do historii zbawienia, w tym historii Kościoła. Głoszący ją powinien wskazać punkty odniesienia dla rozeznającej wspólnoty, ale nie może preferować gotowego rozwiązania. Bez duchowego i teologicznego przygotowania rozeznawanie zacznie się i skończy pobożnymi postulatami, perswadowaniem partykularnych racji, narzucaniem jednostronnej wizji Kościoła, a nawet podziałem wspólnoty, albo zamieni się w jałową dyskusję.

Podczas przygotowań potrzebna jest również rzetelna obserwacja i obiektywna analiza zjawisk zachodzących w społeczeństwie i w świecie, w którym żyje wspólnota rozeznająca. To dobry moment na teologiczną interpretację znaków czasów lub zapoznanie się z nią, jeśli by należało przygotować ją wcześniej. Dla poprawnej interpretacji obserwowanych zjawisk przydać się może wiedza z różnych dziedzin nauki jak np. teologii, historii, psychologii, socjologii. A wszystko po to, aby dokonać swoistej *Lectio Divina*, aby kontemplować słowo Boże i życie wspólnoty, żeby ostatecznie wejść w dialog zbawczy Boga ze swoim ludem i dostrzec, w czym spotykają się pragnienia ludzi i zamysł Boży. Aktualną rzeczywistość życia ludu Bożego konfrontować trzeba bowiem z Pismem Świętym w powiązaniu z tradycją Kościoła³⁴.

Przygotowując bezpośrednio rozeznawanie należy przypomnieć zasady komunikacji między członkami wspólnoty: słuchanie siebie, zaniechanie krytykowania, szczerość, zachowanie dyskrecji. Następnie można przejść do samego rozeznawania we wspólnocie, przyjmując, że jego metodą i wewnętrzną strukturą będzie dialog rozumiany jako akt komunikacji interpersonalnej. Schemat całego rozeznawania wspólnotowego może zawierać następujące po sobie etapy – sekwencje, które zostaną przedstawione poniżej.

W pierwszym etapie jest przedstawienie kwestii, jaką trzeba rozegnać i zebranie informacji o niej. W tym czasie członkowie wspólnoty mogą powiedzieć o tym, co wiedzą na ten temat. Pomoże to sprecyzować przedmiot rozeznawania oraz racje „za” i „przeciw” w analizowanej sprawie. Ważne jest, nie tylko, aby każdy się wyraził, ale także poznał wypowiedzi innych, bo to dopiero daje obraz sytuacji we wspólnocie

³⁴ Por. A. Cygański, *Rozeznawanie i interpretowanie znaków czasów*, dz. cyt., s. 118.

i naświetla podejmowany problem. Etap ten kończy modlitwa osobista członków wspólnoty o zrozumienie wszystkich poznanych informacji oraz racji „za” i „przeciw”. W osobistej modlitwie i refleksji warto podjąć najpierw to, co wywołuje opór wewnętrzny, aby go pokonać i pozwolić prowadzić się Duchowi Świętemu. Konieczne jest, aby każdy z członków spisał racje, jakie odkrył w czasie modlitwy, w celu przedstawienia ich wspólnocie, jako wynik osobistej refleksji i modlitwy.

Drugi etap to pierwsza we wspólnocie wymiana zasadniczych powodów, jakie każdy odkrył w związku z rozważaną kwestią. W tym momencie nie może być dyskusji, potwierdzania czy też podważania racji innych osób. Każdy z członków wspólnoty winien słuchać z uwagą uzasadnień innych. Należy je wyrażać zwięźle i konkretnie, np. „uważam, że...”, widzę następujące racje „za” i „przeciw”. Drugi etap również dopełnia modlitwa, w której członkowie wspólnoty rozważają z Bogiem odkryte przez siebie powody, konfrontując je z stanowiskiem innych osób i od nowa formułując swoje racje w rozważanej kwestii.

Trzeci etap to druga wymiana wspólnotowa. Przebiega ona tak jak pierwsza. Także po niej następuje modlitwa – nawet nieco dłuższa. W tym momencie warto zrobić przerwę, aby opanować ewentualne emocje, zdystansować się do podejmowanych problemów, a zwłaszcza konsultować swoje przeżycia z Bogiem. Będzie to też okazja, by w razie jakichś niejasności, odwołać się do doktryny i dyscypliny Kościoła dotyczącej rozstrzyganych kwestii.

Czwarty etap polega na dzieleniu się doświadczeniem osobistego rozeznania. Dochodzi w nim nie tylko do przedstawienia racji, ale do przedstawienia – co bardzo istotne – jak każdy do nich doszedł. W tym momencie nie należy komentować wypowiedzi innych. Nadal niezmiernie ważne jest wnikliwe wsłuchiwanie się w siebie. Podobnie jak wcześniej etap ten wieńczy modlitwa prośby wszystkich członków wspólnoty o to, by w swoich decyzjach nie kierowali się własnymi potrzebami i uczuciami, ale wielkodusznie poszukiwali woli Bożej.

Ostatnim – piątym etapem jest podjęcie decyzji. Może prowadzić do niej głosowanie, jeśli przewiduje się je prawem lub zwyczajem wspólnoty. Najszczęśliwsza jest oczywiście jednogłośnie wyrażona jednogłośnie. Zaznaczyć trzeba, że głosowanie jest dopiero przygotowaniem

do podjęcia decyzji w rozeznawanej sprawie. Podejmuje ją i wyraża, stosownie do charakteru wspólnoty, np. biskup, kapłan, przełożony czy lider wspólnoty lub animator małej grupy. Ważne jest, żeby już podczas przygotowań do rozeznawania określić rangę głosowania w podejmowaniu decyzji. Osoba podejmująca ostateczną decyzję powinna ją uargumentować, odnosząc się do racji, jakie podawano podczas rozeznawania³⁵.

Bardzo ważną rolę w rozeznawaniu wspólnotowym spełniają biorące w nim udział osoby i ich kompetencje. Przede wszystkim jest to integralnie rozumiana dojrzałość osobowa uczestników (intelektualna, woliowa i emocjonalna) i wspólnoty (umiejętność słuchania, dialogu, współpracy). Jest ona warunkiem owocnego dialogu, trafnego rozeznania, rozumnej oceny sytuacji i podjęcia rozważnych decyzji. Dojrzałość ludzka na płaszczyźnie naturalnej jest konieczna, by osiągnąć dojrzałość duchową na płaszczyźnie nadprzyrodzonej dzięki łasce Bożej. Dojrzałość duchowa człowieka wierzącego we wspólnocie określa głównie: interioryzacja prawd wiary i wynikających z niej zasad moralności (*zmysł wiary*), współodczuwanie z Kościołem, postawa służby wobec innych, otwartość na Urząd Nauczycielski Kościoła, życie modlitewne (zwłaszcza uczestnictwo w liturgii). Wyznacznikami dojrzałego rozeznawania wspólnotowego są: w otwartości – szczerść, w dialogu – pluralizm i wolność, w obserwacji i poznawaniu – obiektywność i rozumny osąd, w przygotowaniu i prowadzeniu – systematyczność i metodologiczny porządek, w decydowaniu – posłuszeństwo, w dążeniu do wypełnienia woli Bożej – jedność z przełożonymi i odpowiedzialność za wspólnotę.

5. Od rozeznawania wspólnotowego do wspólnoty rozeznającej

Rozeznawanie zmierza do tworzenia i realizowania wizji duszpasterkiej na podstawie Bożej wizji rzeczywistości. Bóg, objawiając swoje zamysły, uzdalnia rozeznających do tworzenia wizji możliwych do zrealizowania. Szukającym Jego woli udziela daru widzenia krytycznego, by rozróżnić: co pochodzi od Boga, a co od złego ducha lub z ludzkiej pożądlivosti. Rozeznawanie pomaga wspólnocie wsłuchiwać się w słowo

³⁵ Por. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 55–57.

Boże, by zastanowić się, na ile jej życie i plany są zakorzenione w tradycji biblijnej i eklezjalnej. Pomaga zwłaszcza przewodnikom i liderom wspólnot krytycznie spojrzeć na życie wspólnoty³⁶. Dzięki temu działalność duszpasterska może wyjść naprzeciw realnym potrzebom członków Kościoła, którzy stają często przed wieloma dylematami w nowych okolicznościach społecznych.

Rozeznawaniu mogą być poddane sprawy związane z sytuacjami życiowymi wiernych, organizacją życia wspólnoty, czy nawet dyscypliną kościelną w zakresie kompetencji przysługujących wspólnotnie i odpowiednim pasterzom. Mogą to być takie kwestie jak np., sposób przygotowania osób do przyjęcia sakramentów świętych (w tym wczesnej komunii świętej dziecka), dopuszczenie do posługi liturgicznej świeckich, udzielaniu dyspens od pewnych obowiązków. W niektórych przypadkach regulacje dyscypliny kościelnej dopuszczają możliwość roztropnego rozeznania przez biskupa czy proboszcza. Wówczas rozeznanie może pomóc w podjęciu decyzji adekwatnej do sytuacji z zachowaniem zasady, że nie człowiek jest dla prawa, ale prawo dla człowieka (por. Mk 2, 27–28). Rozeznawaniu wspólnotowemu można także poddać „życie duchowe we wspólnotie, praktykowanie rad ewangelicznych, życie modlitwy”³⁷.

Rozeznawanie jest wpisane w życie Kościoła. Szczególnie potrzebne jest w czasach kryzysów i niepewności. Opisany proces pomaga wspólnotnie podążać wspólnie w tym samym kierunku, poznając i realizując Bożą wizję drogi „Żywego Kościoła”³⁸. Dzięki temu wspólnota staje się wspólnotą rozeznającą – wrażliwą i podatną na natchnienia Ducha Świętego oraz zdolną rozpoznawać głos Chrystusa Dobrego Pasterza, który zna aktualne potrzeby Kościoła i każdej małej wspólnoty (por. J 10, 1–16). Ponadto angażuje duchownych i wiernych świeckich do ewangelicznej rewizji swojego życia, aby lepiej współuczestniczyli

³⁶ Por. Adam Kalbarczyk, *Kościół potrzebuje wizji*, http://wiew.pl/laboratorium/teksty.php?kosciol_potrzebuje_wizji&p=1 (24.03.2020).

³⁷ Por. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 54–55.

³⁸ Idea Żywego Kościoła to pojęcie szczególnie bliskie studze Bożemu ks. Franciszkowi Blachnickiemu, który odwoływał się do soborowej eklezjologii wspólnoty. Por. F. Blachnicki, *Istotne cechy ruchu eklezjalnego (referat)*, Rzym 1981, <http://www.oaza.pl/istotne-cechy-ruchu-eklezjalnego/> (24.03.2020).

w misji Kościoła wobec świata. Nie chodzi przy tym o mnożenie coraz nowszych i bardziej ekstrawaganckich inicjatyw i jednorazowych akcji duszpasterskich, ale przemyślany i uporządkowany rozwój życia Bożego wspólnoty. Przejście od wspólnotowego rozeznawania do wspólnoty rozeznającej oznacza wyostrenie w członkach wspólnoty zmysłu wiary oraz krytycznego spojrzenia na rzeczywistość. Jest to bardzo potrzebne, ponieważ nie zawsze można przeprowadzić rozeznanie we wspólnocie w pełnym wymiarze. W pewnych sprawach wystarczy zastosować tylko niektóre jego elementy. Czasem członkowie wspólnoty, zwłaszcza duchowni, muszą podejmować decyzje dotyczące indywidualnych osób lub całej wspólnoty. Konieczna będzie więc roztropność pastoralna. W takich sytuacjach można odwołać się do tego, co już wspólnota wypracowała, bądź przeprowadzić wybrane sekwencje procesu rozeznawania, aby poznać, choćby podczas rozmowy, myślenie i doświadczenie ludzi. Zawsze jednak należy kierować się rozumnym osądem, dostateczną znajomością rozeznawanej sprawy, zmysłem wiary, słowem Bożym i nauką Magisterium Kościoła. Pozwoli to rozeznawać niejako z wnętrza doświadczenia ludzkiego i jednocześnie z wnętrza Kościoła, pamiętając, że w Kościele Chrystus wychodzi do człowieka, który jest drogą Kościoła w świecie.

Zakończenie

W niniejszym artykule został przedstawiony proces rozeznawania woli Bożej przez wspólnoty kościelne. Zaprezentowano jego podstawowe założenia, strukturę i istotne elementy. Na podstawie przeprowadzonych analiz, można stwierdzić, że rozeznawanie wspólnotowe jest metodą duszpasterską permanentnego rozwoju Kościoła, a wobec przemian społecznych i kulturowych – pilną potrzebą. W związku z tym w praktyce duszpasterskiej należy wziąć pod uwagę, co następuje. Po pierwsze dowartościować zarówno kolegalność kapłanów i wiernych świeckich w poszukiwaniu rozwiązań duszpasterskich, jak i dialog jako metodę duszpasterską, co może pobudzić członków lokalnej wspólnoty do większego zaangażowania i służby w Kościele. Kapłanom jako przewodnikom wspólnot pomoże to lepiej poznać mentalność i potrzeby

wiernych ze wspólnoty. Po drugie warto doskonalić w praktyce umiejętność rozeznawania znaków czasów według słów św. Pawła Apostoła: „Ducha nie gaście, prorocтва nie lekceważcie! Wszystko badajcie, a co szlachetne – zachowujcie!” (1 Tes 5, 19–21). Po trzecie rozeznawać wizję duszpasterską Kościoła lokalnego (diecezji, parafii) i małych wspólnot kościelnych w łączności z Kościołem powszechnym oraz konsekwentnie dążyć do jej realizowania. W związku z tym wszelkie programy i strategie duszpasterskie należy prowadzić w kluczu rozeznania ewangelicznego, aby rzeczywiście towarzyszyć współczesnemu człowiekowi w spotkaniu i dialogu z Bogiem.

Bibliografia

- Augustyn J., *Rozeznawanie duchowe*, w: *Rozeznawanie duchów*, Czechowice–Dziedzice 1991, s. 45–59.
- Blachnicki F., *Istotne cechy ruchu eklezjalnego (referat)*, Rzym 1981, <http://www.oaza.pl/istotne-cechy-ruchu-eklezjalnego/> (24.03.2020).
- Borowska A., *O wewnętrzny dialog w Kościele*, „Życie i Myśl” 18 (1968) nr 1 (163), s. 34–35.
- Cygański A., *Dialogiczny wymiar homilii po Soborze Watykańskim II*, Kraków 2018.
- Cygański A., *Rozeznawanie i interpretowanie znaków czasów: egzegeza homilijna działania Ducha Świętego w życiu ludu Bożego*, „Polonia Sacra” 23 (2019) nr 3 (57), s. 103–122.
- Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Kraków 2013.
- Jan Paweł II, *Bulla ogłaszająca wielki jubileusz roku 2000 Incarnationis misterium*, Rzym 1998, http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/bulls/documents/hf_jp-ii_doc_19981129_bolla-incarnationis-mysterium.html (24.03.2020).
- Jan Paweł II, *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła. Do uczestników sympozjum nt. „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej posłudze kapłanów”* (22 IV 1994), p. 3–4, „L'Osservatore Romano” 15 (1994) nr 8 (165).
- Jan Paweł II, *List apostołski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 Novo millennio ineunte*, Poznań 2001.
- Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostołska Pastores dabo vobis*, w: *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 515–684.
- Kalbarczyk A., *Kościół potrzebuje wizji*, http://wiesz.pl/laboratorium/teksty.php?kosciol_potrzebuje_wizji&p=1 (24.03.2020).
- Kasper W., *Kościół jako wspólnota. Refleksje nad eklezjologiczną ideą przewodnią Soboru Watykańskiego II*, „Communio” 6 (1986) nr 4, s. 26–42.
- Kasprzak A., *Recepcja teologii „znaków czasów” o. Marie-Dominique’a Chenu na Soborze Watykańskim II*, w: *Recepcja i wyzwania Soboru Watykańskiego II*, red. M. Jagielski, Zielona Góra 2018, s. 79–105.

Kata Z., *Dialog wewnątrzkościelny w nauczaniu Jana Pawła II – zarys problematyki*, „Studia Sandomierskie” 9 (2002), s. 135–160.

Maldonado L., *L'omelia. Predicazione, liturgia, comunità*, transl. V. Schiavone, Madryt 1992.

Mariański J., *Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1993.

Pałucki J., *Trynitarny wymiar Kościoła. Studium patrystyczne*, Lublin 2007.

Paweł VI, *Encyklika Ecclesiam suam*, Rzym 1964.

Paweł VI, *Przemówienie na audyencji generalnej* (16.04.1969), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/audyencje/ag_16041969.html (24.03.2020).

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Tysiąclecia), wyd. 3 poprawione, red. A. Jankowski, L. Stachowiak, K. Romaniuk, Poznań–Warszawa 1990.

Ratzinger J., *Chrystus i Jego Kościół*, Kraków 2005.

Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje, tekst polski*, Poznań 2002, s. 379–405.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 105–166.

Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 537–620.

Steczek B., *Zastosowanie rozeznawania duchów we wspólnotowym rozeznaniu apostołskim*, w: *Rozeznawanie duchów*, Czechowice-Dziedzice 1991, s. 5–12.

Szafrąński A.L., *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990.

Wojtyła K., *Człowiek drogą Kościoła*, red. K. Czajkowska, Rzym 1992.

Wojtyła K., *Wskazania na temat dialogu w Kościele*, w: *Karol Wojtyła jako Biskup Krakowski*, red. T. Pieronek, R.M. Zawadzki, Kraków 1988, s. 360–367.

Zarzycki S.T., *Znaki czasu*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002.

Żurowski M., *Współuczestnictwo kościelne: „Ius ad Communionem”*, Kraków 1984.